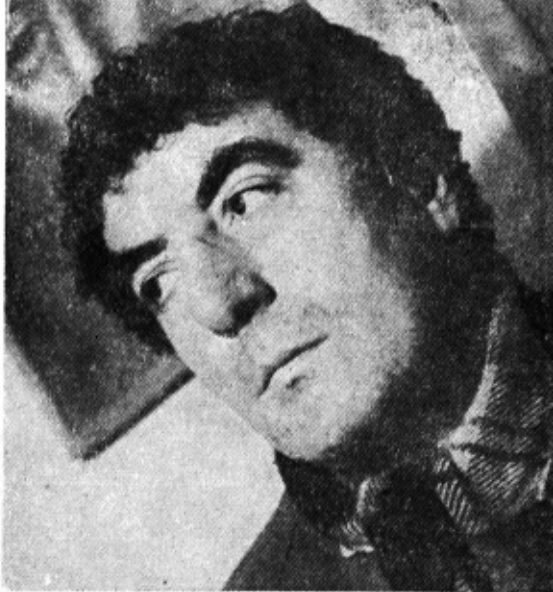

Tainele originalității

Murind, Toma Caragiu, chintesență de vitalitate umană (intr-un muzeu al figurilor de ceară, nu i s-ar găsi parcă locul), a încetat să mai fie imprevizibil și a declanșat posibilitatea de a se vorbi și de a se scrie cu definitivă eficiență și precizie, nu doar aproximativ, despre el, așa cum a fost cunoscut trăind, în parabola de actor mai ales, de la debutul în *Toreadorul din Olmedo*, la Naționalul Bucureșten, în 1949, când absolvea Conservatorul, până la teribila seară de 4 martie 1977, când s-a văzut silît să ne părească repede, pe neașteptate, fără nici un avertisment prealabil, pe nepregătite, cum, revoltat, îi reproșa el însuși, cu vorbele lui De Pretore Vincenzo, unui dumnezeeu care nu respectă nici cea mai elementară regulă a jocului de-a moartea.

Desigur, cu maximă eficiență filologică și precizie estetică încă nu se poate discuta acum, imediat, când la reverul sensibilității noastre de spectatori pasionați purtăm doliul dureros al pierderii marelui Toma Caragiu. Iată, totuși, un adjectiv-substantiv pe care această pierdere ni-l concede din însăși clipa producerii ei: *mare*. De ce a fost mare Toma Caragiu, un mare actor comic, și nu numai comic, cel mai mare, fără îndoială, al generației sale, de mijloc? Anvergura unui actor de teatru, de cinema și de televiziune se măsoară, orice s-ar crede, în primul rând, cu popularitatea. Cine și-ar fi imaginat vreodată cit de cunoscut-iubit a putut să fie! Nu vreau să știrbesc amintirea nimănui, a nici unui dispărut, nici să lezez susceptibilitatea vreunui supraviețuitor, dar adevărul se cuvine a fi rostit. În săptămîna de patimi ce s-a scurs după noaptea aceea iapocită de vineri, cu lumina ei blindă și obraznie inocentă de lună plină deasupra Bucureștiului dezolat, multe știri de moarte, reale ori false, s-au întrepătruns în văzduhul înnegurat de praful molozului. Pe fiecare, reală ori falsă, opinia publică — imaginația populară — a acceptat-o pe loc, cu pioasă resemnare sau cu indignată revoltă. O singură excepție: anunțul morții lui Caragiu. Timp de aproape șapte zile, populația, rănită și jignită, dar ca niciodată mai vie, a Capitalei, a refuzat, hotărît și îndărătnic, să creadă că artistul ei preferat a murit sub dărmături. Timp de o săptămîină, fătura lui Toma Caragiu a continuat să trăiască din și în închipuirea numerosului său public, zdravănă, nevătămată, într-o permanentă situație de reanimare, sus, pe crestele speran-

ței hrănite de milioane de vrieri omenеști optimiste: trăiește, e jos, în subsol, s-a vorbit la telefon cu el, a fost dus la spital, dar trăiește, trăiește, trăiește! Nimeni n-a vrut, nimeni n-a putut să-și asume răspunderea morții lui Caragiu, ea și cum înseși cuvintele lui ar fi răpus, nu oarba elătinare a pămîntului...

Popularitatea presupune — chiar, sau cu deosebire, în fața celor mai largi mase — calitatea, bravura, excelența. Caragiu a dispus de ele, cu prisosință. Dar nu numai pe temeiul talentului său, de necuprins, ci, în aceeași măsură, pe temeiul unor acumulări de experiențe. Întîi scenice, apoi filmice și televizuale, de o întindere și de o varietate neobișnuită. Cine citește lista de roluri — principale, medii, episodice — interpretate de Caragiu în aproape treizeci de ani, pe de o parte, rămîne uimit de performanță, pe de altă parte, își limpezește una dintre tainele acestei complexe, impunătoare personalități artistice. Toma Caragiu și-a încheiat prodigioasa carieră — care s-ar fi putut dubla în ani și în realizări — la Teatrul „Bulandra“, dar el nu a fost numai o emanție, un produs al acestui teatru și al „stilului“ său, tocmai pentru că, la București, Caragiu s-a întors format, matur, cu exercițiile fundamentale îndeplinite, pe scenele din Constanța și din Ploiești, cu incursiuni faste în toate dramaturgiile, de la cea națională (Răzvan, Ianke, Vulpașin, Cerchez, Ciolac) la cea universală, clasică (Petruccchio, Figaro, Hlestakov) sau contemporană (soldatul Piccicó, De Pretore Vincenzo, Bertoldo, pentru a cita numai intensă „perioadă italienească“). Dimpotrivă, Caragiu a fost cel care a dat un plus de strălucire Teatrului „Bulandra“, printr-un plus de omenie și de specifică *vis comica*, adăugat, în ordine de timp, spectacolelor *Opera de trei parale*, *Sfîntul Mitică Blajinu*,

*...Dincolo de feburimea tipurilor și a caracterelor în-
truchipate, Caragiu a cristalizat o manieră proprie,
personală, de expresie.*

De Pretore, Ianke (sus) ; Bertoldo, Mackie-Șis (jos)

...Pentru că n-a lansat un personaj anume, personajul său rămîne Caragiu însuși, ca monstru sacru, ca interpret genial, creator, al tuturor textelor comico-dramatice și al propriei sale viziuni asupra realității trăite.

**Pampon, Hrisanide (sus) ;
Satin (jos)**

D-ale carnavalului, Macbeth, O scrisoare pierdută, Elisabeta I, pînă la recentele Azilul de noapte și Lungul drum al zilei către noapte.

Dincolo, însă, de felurimea tipurilor și caracterelor întruchipate, Caragiu a cristalizat o manieră proprie, personală, de expresie spectaculară. Nu s-a pierdut, totuși, nici o clipă în manierism, deoarece s-a numărat printre acei actori, mai mult unici decît rari, care își transformă maniera în stil, și stilul în modalitate de cunoaștere. Faptul a apărut mai evident în film și îndeosebi la televiziune, unde Caragiu, fără a se înscrie neapărat într-un serial, a desenat în linii ferme și clocește figura unui concetățean al nostru, exponențială, a unui ins care nu se lasă păcălit sau luat drept prost, pașnic dar niciodată pasiv, iritabil pe dinăuntru, umflindu-se și înroșindu-se ca un curcan supărat, dar nerecurgînd la violență (fie și verbală), preferînd canalul deversor al ironiei, al hazului de necaz, al zeflemelei. Umorele și umorile sale descindeau din Caragiale, de bună seamă — precum Caragiale, era și el, ar fi arătat Călinescu, un excentric din unghiul geografiei, fiind originar din Hrupiște, sat în Macedonia grecească — dar ființa sa de actor-păstra, învrîstăte, nervuri și semne vitale de cea mai diversă proveniență literar-teatrală sau, pur și simplu, existențială. Astfel, pentru că n-a lansat un personaj a-nume, personajul său rămîne Caragiu însuși, ca monstru sacru, ca interpret genial, creator, al tuturor textelor comico-dramatice și al

propriei sale viziuni asupra realității trăite. A fost mare și pentru că nu semăna cu nimeni, pentru originalitatea absolută a creațiilor sale audio-vizuale. A fost mare pentru că a avut ceea ce au alți mari actori și, mai ales, pentru că a avut ceea ce alți mari actori nu au. Din generația sa, a fost cel mai mare comedian, egal cu marii comedieni ai generațiilor din trecut și, poate, ai celor ce vin de-acum înainte. Adică, inegalabil.

Știrea sigură, definitivă, a morții lui Caragiu am primit-o — spulberindu-mi-se, ca atîtor altor conștiințe, ultimele amăgiri — de la Titus Popovici, în curtea Casei Scriitorilor. Mi-am permis să-i sugerez, ca unei persoane cu influență și ca unui prieten intim al dispărutului, să salutăm coborîrea în pămînt a rămășițelor ilustrului actor, despărțirea de el, în singurul mod adecvat unui imens talent: printr-un imens, unanim, ropot de aplauze. Alecu Ivan Ghilia, și el de față, a observat că o asemenea manifestare n-ar fi pe potrivă firii noastre (dar unde e tradiția dacică a înfruntării senine a morții?). Posibil. Îmi iau, cu toate acestea, din nou îndrăzneala să cer, de aici, de pe această filă de revistă, tuturor celor care — văzîndu-l și ascultîndu-l — l-au iubit și l-au prețuit, practic, tuturor românilor, nu să plîngă, ci să aplaude, cu obișnuita lor generozitate, făptura unică, singulară, a lui Toma Caragiu, a celui care a ieșit, deunăzi, tăcut, pentru totdeauna, din scenă. *Plaudite cives!*

Florian Potra

Schimbări în plan

Așa cum li cunoaștem pe intr-adevăr iubitorii de teatru din Nușerilor, sînt sigur că — după ce vor fi vegheat, ca noi toți, în preajma tragicului (și sinistru, intrat, la 4 martie 1977, în istoria culturii românești) bloc de pe strada Bibliotecii (!), întru așteptarea artiștilor și actorilor îngropați sub moloz — acum ei pregătesc un medalion Toma Caragiu. Un medalion, sau portret, sau profil, sau oricum, care ne va face să ascultăm și să auzim vocea inimitabilă (și, prin urmare, des imitată) a unuia dintre cei mai inteligenți cititori de vorbă din ciți a cunoscut scena contemporană.

Cititor genial, care umbla pe silabe ca pe niște clape, scoțînd — Rubinstein oral — tonuri, sunete și, mai ales, înțelesuri pe care numai el era în stare să le scoată din molozul convenției și banalității. Cititor-cascador ce se-ntorcea de fiecare dată din aventurile lui printre cuvinte, cu minile pline de-un înțeles salvat. Și iată că iarăși ajungem la azi, atît de tragic actuala ineditnicire de exploratori ai sunetului teatral, pe care, de ani de zile, cavalerii benzii de magnetofon de la radio o practică asemenea unor salvatori de la moarte ai spectacolului. Salvatori tăcuți, sobri, evasi-

anonomi, dar pricepuți și încercăți, și fiecare dintre ei capabil să-și înfățișeze pie-sele, scenele, actorii scăpați din seismele veacului și readuși — în portrete sau profile — la suprafața. La suprafața profundă a existenței.

De aceea, așa cum îi cunoaștem, cred, sînt sigur, că acum ei lucrează la o „Eliza Petrăchescu“. Tragediană atît de exclusiv, radical și total gravă, încît, pentru a o defini, trebuia, trebuie să-i vii înaintea numelui cuvîntul „tragediană“, ca un indicativ social (doctor în prăbușiri sufletești), acțiivă atît de aparte încît pentru a o caracteriza trebuia, trebuie să te folosești, în disperare de cauză, de confortabilul „specială“, Eliza Petrăchescu ne va reveni — știu, curînd — prin radio, în chip de tragedie a tragicului.

M. Alexandru